

POLGÁRI JOG

KÖZGAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY

A francia devalorizáció és a nemzetközi szerződések.*)

Irta: *René Mettetal*, párisi ügyvéd.

Az 1936. október 1-i törvény a frank értékének új megállapításáról VI. szakaszában szabályozza a nemzetközi fizetéseket és azokat kivézi a törvény által szentesített értékesítő rendelvek alól.

E szakasz első fogalmazása így szól: „A frank új meghatározása nem alkalmazandó azokra a nemzetközi fizetésekre, melyeket jelen törvény kihirdetése előtti frankban vállalt kötelezettség alapján teljesítenek. E nemzetközi fizetések tekintetében, a francia érmeegység a kötelelem keletkezésének idejében érvényben lévő érmeügyi törvény szerint határozandó meg“.

„Nemzetközi fizetésnek tekintendő az olyan fizetés, melyet olyan szerződés alapján teljesítenek, mely tőkéknek országból országra való kettős átvitelét tartalmazza...“

Ez a törvényszakasz átvette az előbbi törvényekben és a joggyakorlatban kialakult megkülönböztetést, annyiban újított, hogy a nemzetközi fizetés fogalmát pontosan meghatározta, amit az előbbi törvények nem tettek meg. Nem jár haszon nélkül, ha e tanulmány tárgyául a kérdésnek az 1936. október 1-i törvény megszavazása előtti állását jelölöm meg.

Az 1914. augusztus 5-i törvény a frank aranyra való beváltásának kötelezettségét felfüggesztette, már e tényével önmagában semmisnek nyilvánította az aranyáradékok a belföldi fizetések körében; a törvény hallgat a nemzetközi kérdésekről, de annál a körülménynél fogva, hogy a rendőri és biztonsági jellegű törvények csak a francia belföldi területen hatályosak és a kényszerárfolyam célja tisztán nemzeti rendészeti jellegű, a joggyakorlatnak oda kellett jutnia, hogy felismerje e tilalom korlátait. Külömben ez az állásfoglalás csak sok habozás után és ellentétes felfogásokból alakult ki.

*) Habár e cikk tartalma nem egyezik mindenben a magyar nézetekkel, helyesnek tartottuk az illusztris szerző tanulmányának közlését, mely megvilágítja a valorizáció körüli francia nézeteket.

Az 1928. évi törvény, az első devalorizációs törvény. az 1914. évi törvény hallgatását orvosolta és határozott állást foglalt ama nemzetközi fizetések tekintetében, melyek a törvény kihirdetése előtti érvényes arany frankban megállapított kötelezésen alapulnak. E záradékok érvényesek maradtak, azaz a hitelezők aranyban való fizetést követelhettek a törvény közrendi jellege ellenére.

De az 1928. évi törvény nem adta annak meghatározását, hogy mit ért nemzetközi fizetés alatt, mely perek sorozatának és nehézségeknek volt okozója a törvény hatályossága határainak megállapítása tekintetében. A régebbi joggyakorlat, amely ezeken az elveken alapult, észrevehetően megváltozott. Az 1936. október 1.-i törvény előtt a bíróságok, melyek először a felek honosságára, majd a fizetés helyére voltak tekintettel, egy elméletnél állapodtak meg, mely először a Cour de Cassation 1927. május 17-én ítéletében aratott győzelmet, amely szerint az tekintendő nemzetközi szerződésnek, mely az országhatárokon át pénztökek ki- és visszaáramlását eredményezi, más szóval nemzetközi fizetés az a fizetés, melynek a tőkék kettős mozgása a következménye egyik államból a másik államba.

Habár gazdasági szükségszerűségek vagy az ügyek érdeke többször arra kényszerítették a bíróságokat, hogy ezt a meghatározást tágítsák és habár látható volt több irányban a hatóságok igyekezete, hogy áttörjék annak a körnek határait, melybe őket egy kemény, nem rugalmas definíció bezárta, mégis mondható, hogy az 1936. október 1.-i törvény előtt a fenti meghatározáson alapult a joggyakorlat. Könnyen érthető, hogy ez a definíció kizárt egész sor szerződést, így a tisztán kereskedelmi jellegűeket, a törvény előnyeiből. Habár, mint mondtuk, a bíróságok igyekeztek a meghatározást tágítani az egyes ügyek érdekében, de ez nem változtat azon, hogy a megkülönböztetés alapja az maradt, amit a Cour de Cassation 1927. május 17.-i döntése ki-mondott.

Az 1936. október 1.-i törvény megkísérelte a joggyakorlat kodifikálását. A törvényhozó előtt a következő kettős cél lebegett:

a felesleges perek megakadályozása pontos definíció alkotásával, mely kizárja az esetlegességeket,

másrészt megerősíteni bizonyos francia hitelezők helyzetét, kiknek külföldi kölcsönkövetelései vannak.

De a VI-ik szakasz meghatározása sok ellenvetést támasztott, magyarázata és jelentősége vitákra adott alkalmat. A szerzők nagy része a szakasz betűszerinti szövegére támaszkodott, arra az eredményre jutottak, hogy csak a tisztán pénzügyi kapcsolatok felelnek meg a tőkék kettős államközi átvitele követel-

ményének. De mások megkísérelték annak bizonyítását, hogy ez a betűszerinti értelmezés azt eredményezheti, hogy olyan hitelezőket is megfoszt igényüktől, kiknek védelme különösen a törvényhozó szeme előtt lebegett. Elismerték, hogy egyes francia adósok nehéz helyzetbe juthatnak, a nemzetközi kereskedelem érdekeit nem vették figyelembe és e tekintetben a szenátus előtt fontos észrevételek hangzottak el. A pénzügyi bizottság előadója maga is elismerte, hogy a VI. szakasz szövegezése megszorította a nemzetközi fizetések fogalmának joggyakorlati értelmezését. E különböző támadások és bírálatok a szakasz módosításához vezettek.

Az új szakasz hatályon kívül helyezi az előbbi szöveget és második bekezdésében tisztán és világosan kimondja, hogy „az 1936. október 1-i érmeügyi törvény nem alkalmazható nemzetközi fizetésekre, melyek kihirdetése előtt, arany-frankban érvényesen vállalt kötelezettségen alapulnak.“ Ez a módosítás megerősíti a törvényhozó azt az akaratát, hogy az előbbi bírói gyakorlat keretében és az ott kialakult fogalomnál maradjon. Tehát az előző joggyakorlat szemszögéből kell vizsgálni, hogy mi tekintendő nemzetközi fizetésnek és mi nem.

Nem kétséges e szempontból, hogy az előző joggyakorlat meghatározásának kell a döntések alapjául szolgálni. Az elsőfokú bíróságoknak módjuk volt az újabb VI. szakasz kihirdetése után véleményüket nyilvánítani. Némelyik döntés nem változtat a régebbi joggyakorlaton és szorosan ragaszkodik az előbbi döntésekhez. De meg kell jegyeznünk, hogy még csak elsőfokú bíróságokról van szó, melyek elég bölcsesek voltak ahhoz, hogy nem változtatták meg álláspontjukat.

Világos, hogy mindenesetre a tőkék kettős mozgása áramlása és visszaáramlása lesz a bíróságok döntésének alapvető eleme. De számításba kellene venni azokat a tényezőket, melyek a joggyakorlat utolsó korszakában valamint a parlamenti viták során a fogalom kiterjesztésére mutatnak irányt.

Előbb említettük azokat a töréseket, melyek a joggyakorlatban az elv merevségét enyhítették. Érdekes például felhozni azokat az eseteket, melyeknél a bíróságok elhagyták a szigorú fogalom meghatározás kereteit és az elvi tartalom kiterjesztése útján adtak elégtételt a hitelezői érdekeknek. Egy esetben (Credit Foncier Franco-Canadien) a tőke Franciaországban lett kölcsönözve. Kanadába vitték ki és használták, vissza volt fizethető akár Franciaországban, akár Svájcban, akár Kanadában. A Cour de Cassation megállapította a tőkék kettős mozgását, tekintettel a kölcsönző választási jogára, aki a visszafizetést Kanadában, Svájcban vagy Franciaországban követelheti. Pedig a választási jog gyakorlása esetén nem lehetett volna kérdés az áramlás és visszaáramlás kérdése.

A Rosario ügyben a tőkét Franciaországban kölcsönözték, Argentínába vitték és Argentínában volt visszafizetendő. A Cour de Cassation elismerte e műveletben a nemzetközi jelleget. Bár szerintünk ellentmondással fentartotta, hogy itt megvolt a tőkék kettős mozgása, mégsem merete erre alapítani a nemzetközi jelleg megállapítását és más alapra helyezkedett.

Más ügyben (Banque Hypothécaire Franco-Argentine — 1934. február 14.) a Cour de Cassation döntése elhagyva a klaszszikus alapot, melyre később helyezkedett, a tőkéknek „a belföldi gazdaság körét túllépő jellegű“ mozgásáról beszél. E döntés szavai mutatják a törekvést a nemzetközi fizetés fogalmát kiterjesztő meghatározás keresésére.

A rövid vizsgálódás keretében, melyre most alkalmunk van, nem térhettünk ki részletesen e kivételekre. Valljuk be, hogy egy szűk meghatározás nyomása alóli menekülésnek inkább az akaratát, mint szükségességét mutatják.

Az idézett döntések mind kölcsönügyekre vonatkoznak. Kereskedelmi ügyekben nincs elismerve „nemzetközi“ ügyletnek a joggyakorlatban árúnak belföldre való behozatala és a vételár kivitele, de bizonyos különleges természetű szerződések, melyek bizonyos vonatkozásban kereskedelmi jellegűek, mégis „nemzetközi“-eknek ismertettek el. Így volt például a láncolatot adásvételeknél az ú. n. „ventes a filières“. Tudvalevő, hogy ez olyan adásvétel, mely több, egymásutáni vételt és egy szállítást foglal magában. Az eladó átad a vevőnek egy okiratot, mely felsorolja az eladott árúkat és szállítási bont tartalmaz a vevő javára vagy rendeletére. Ezek az okiratok, melyeket „filière“-nek neveznek, hátírat útján ruházhatók át, a láncolat minden további vevőn keresztül jut az okirat utolsó birtokosához, akinek az árút szállítják és aki a vételárat megfizeti egyenesen az eredeti eladónak. Előfordult, hogy az eladók, miután idegen pénznemben vették az árút, sokkal magasabb áron, mint ahogy továbbadták, többször megtagadták a különbözet megfizetését az eladónak, és azt vitatták, hogy francia honossal szerződtek kényszerárfolyam idején és így nem kötelesek idegen pénznemben fizetni. A kérdés tehát az, hogy a szerződés, mely a láncolatban lévő minden felet az előzőjével és az ő utána következővel összeköti, a nemzetközi ügylet szabályai alá esik-e és így alkalmas-e az aranyzáradék alkalmazására. Az az álláspont győzött, mely a kérdést „igen“-nel felelte meg, habár ilyen fajta szerződéseknél nem lehet szó a tőkék kettős átviteléről, ki és visszaáramlásáról, mégis a döntés úgy szól, hogy az idegen pénznemre szóló záradék, hasonlóan az aranyzáradékhoz, érvényes Franciaországban is. Nézetünk szerint ez tipikus példája azoknak az eseteknek, ahol a jogalkalmazás igyekezett kitörni a szűk definíció börtönéből.

Lehetséges lenne még számos esetet, ahol akár a joggya-

korlat, akár az elmélet törekszik a kettős tőkeáramlás tiszta fogalmának kiterjesztésére, de elegendő jelenleg, e példákkal jelezni a bíróságok igyekezetét gazdasági tényezők és a tényleges viszonyok nyomása folytán.

A joggyakorlatnak ez a szelleme ma támogatást nyer a törvényhozó szándékában, amint az a parlamenti vitákból kitűnik. Nem kétséges, hogy a VI. szakasz második szövegének megszavazását megelőző vita során a parlamenti tagok részéről különböző érvet hoztak fel, ami mutatja, hogy a VI. szakasz első szövegének szűk fogalmazása a joggyakorlat általános irányával ellenkezett, ami arra a törekvésre vezetett, hogy a nemzetközi szerződés joggyakorlati fogalmát kiterjesszék. Sokszor hivatkoztak a szerződő felek akaratára is, mely a francia jognak is egyik alapja, mely inkább a szerződés szellemét, mint szövegezése szó szerinti értelmét nézi. Nem erősítette meg ismételtén a szerződési akarat mindenhatóságát, bármi a szerződés természete? Hogyan lehetséges, hogy ne lássuk meg ezen az alapon a „nemzetközi fizetés“ fogalmának a kölcsönszerződés körén kívüli kiterjesztésének lehetőségét? Idézték e tekintetben a Cour de Cassation egy határozatát (Sao Paulo ügy), mely úgy döntött, hogy a kölcsön aranyra szól, bár az erre vonatkozó kibocsájtási tervzetben nem volt aranyzáradék, de megállapította az ügyvivőknek egy részvényesi gyűlés által adott megbízása alapján, mely úgy szól, hogy a művelet aranyfrankban bonyolítandó le. A felek szerződési szándékának ilyen tág értelmezése, a francia jog alapvető elveinek ilyen szűk alkalmazása nem buzdítja a gondolkodásunkat arra, hogy a meghatározásnak előbb ismertetett és egyes kivételektől eltekintve, a kölcsönügyletre szorított értelmezése a jövőben szabadabban alkalmazandó a nemzetközi szerződésekre?

Ezek az észrevételek, melyek a joggyakorlat, a viták lélektani vizsgálata, és a közfelfogás általános iránya alapján megtehetők. Így fogható fel, hogy az aranyklauzula a kereskedelmi téren nem érvényesülhet, habár válságos időkben nem kétséges, hogy segíthet a valutáris egyensúly, az olcsó pénz és a nemzetközi forgalom növekedésére törekvő politikának.

Felesleges említeni, hogy minden az aranyzáradékhöz hasonló záradék, amelyek a hitelezőnek a fizetés értékállandóságát biztosítani alkalmas, ugyanezen elbánás alá esik. Ugyanígy van a külföldi pénznemre szóló záradékkal, továbbá a 4%-os járadékszervényekkel, melyek a beváltás értékállandóságát biztosítják, habár e kölcsön kibocsájtásánál, a kormány egy tagja kijelentette, hogy az értékpapírok és szervényeik érvényesen kikötethetők az adós kölcsönvisszafizetési szolgáltatásának tárgyául. Tényleg később fordulat állt be és a pénzügyi kormány megtagadta a felhatalmazást a biztosító társaságok részére arra vonat-

kozólag, hogy ilyen záradékot kötvényeikben felvegyenek. A szelvények beváltási összege a livre sterling árfolyamához kötött, ami majdnem azonos a tényleges livre sterling kikötéssel; a jogalkalmazás ezt a záradékot is a közrendbe ütközőnek minősítette.

Az értékváltozáshoz alkalmazkodó záradékoknál az ú. n. „clauses d'echelles mobiles“, melyek a fizetendő összeget egy meghatározott mértékegység értékéhez kötik, különbséget kell tennünk: melyek a fizetés összegét külföldi pénz árfolyamától teszik függővé, érvénytelenek, azok ellenben, melyek valamely árú értékét veszik alapul, érvényesnek mondhatók; végül azok, melyek a megélhetéshez szükséges összeget az áruk hivatalos indexének felhasználásával veszik mértékül, nem más, mint különböző áruk értékéhez kötött összetett mérték, mely így érvényes. E záradékot a joggyakorlat több esetben elfogadta.

Franciaországban jelenleg nem kérdés a követelések felértékelése. Ez a kifejezés már magában bírálható, tulajdonképen azokban az országokban, ahol ezt megengedik, nincs másról szó, mint az aranyzáradékkal *nem* védett hitelezők védelméről. A bíróságok ilyen keresettel nem is foglalkoztak, nem is lenne semmi sikerre kilátása az ilyen kérelemnek. Annyit lehet említeni, hogy ilyen német bíróságok által hozott felértékelési ítéletek végrehajtását a francia bíróságok megtagadták legtöbbszörre a közrendi klauzulára való hivatkozással.

Tudomásunk szerint kereskedelmi bírósági döntés e kérdésben nem volt; pedig e bíróságok inkább a méltányosság, mint a tételes jog szerint ítélnék és így inkább lett volna alkalmuk a jelenlegi helyzetben ilyen kérelmekkel foglalkozni. Nézetünk szerint e bíróságoknak a francia jog három uralkodó eszméjéből kell kiindulnia:

— egyrészt az előre nem látásból, mely a hibát az előre nem látó és nem tájékozott hitelezőre hárítja;

— a jogtalan gazdagodásból, mely ugyan csak határozott esetekre foghat helyt, melyeket a törvény külön felemlít, de megakadályozza az előbb említett esetekben, hogy az egyik szerződő fél tisztességtelenül gazdagodjék (mely eset az ingatlanokra vonatkozó feltételek szabályozásánál fordul elő);

— végül a belföldi közrend szempontja tekintetbe veendő még akkor is, ha egyesek romlását, feláldozását vonja is maga után, az az a hitelezőnek bőkezűen adott felértékelés nem vonathtja maga után az áraknak és a megélhetési költségeknek emelkedését.

Még az lenne megvizsgálandó, hogy a külföldi bíróságok miként alkalmazzák a VI. szakaszban említett kivételeket, ha a területükön végrehajtás céljából megkerestetnek. Ez az igen fontos kérdés nem tartozik e cikk keretébe. Csak arra utalunk,

hogyan tanulmányozni kell e szempontból egyrészt a kérdésre vonatkozó tételes rendelkezéseket érmeügyi szempontból, másrészt a magánjog szempontjából. A francia érmeügyi törvény alkalmazásba kerülne, e tekintetben kétségtelen elsősege van, de mint magánjogi törvénynek érvényesülése körül nehézségek lehetnek. E tekintetben több rendszer merült fel, ma meggyőződésünk szerint az aranyzáradék érvényessége a belföldi közrendi klauzula fentartásával a szerződésre érvényes állam törvénye szerint bírálendő el.

Rövid kivonatban ezek a kérdések merülnek fel Franciaországban és külföldön az 1936. október 1.-i törvény új VI. szakaszának alkalmazása körül. E kérdések igen fontosak. A hitelezőknek módjuk van a jövőben a nehézségeket elhárítani, az aranyzáradéknak olyan fontosságot tulajdoníthatnak, hogy annak sorsa a szerződés sorsához legyen fűzve, úgy hogy az aranyzáradék semmissége esetén a szerződés felbontását kérhessék. Így olyan joghoz jutnak, mely őket kedvezőbb helyzetbe juttatja.

Jelzálogjog alapítása a kényszeregyességi kérvény beadása után.¹⁾

Irta: *Dr. Nizsalovszky Endre*, egyetemi tanár.

I. A kényszeregyességi eljárás kérésével és az eljárás megindításával az adós nem veszti el a vagyona felett a kezelési és rendelkezési jogát, az 1400/1926. M. E. sz. rendelet 20. §-ának 1. bekezdésében felsorolt ügyletek tekintetében azonban velem szemben tilalom áll fenn, míg az eljárás megindítása után ugyanezen jogcselekményeinek „hatályosságához” a váyonfelügyelő hozzájárulása szükséges.

A Ke. 20. §-ának 2. bekezdésének a hozzájárulásra vonatkozó rendelkezése úgy van szövegezve, mintha az eljárás megindításával az adós az említett jogcselekmények tekintetében a kiskorúhoz hasonló jogállásba kerülne. Erre utal az a szövegrész is, amely kimondja, hogy ingyenes jogügyletet hozzájárulással sem lehet kötni.

A kiskorúhoz hasonló jogállás annyit jelentene, hogy a jogügyleti tényálláshoz a hozzájáruló nyilatkozat is hozzátartozik,

¹⁾ A kérdéstről felmerült konkrét esettel kapcsolatosan nyilvánítottam véleményt. Úgy vélem, hogy a szóbanjövő problémák elég elvi jelentőségűek ahhoz, hogy a véleményem jelentős részét nyilvánosságra hozzam, bár abban a felmerült konkrét kérdésekhez alkalmazkodásom folytán sok az olvasóban talán önkénytelenül felmerülő kapcsolatos problémára nem terjeszkedtem ki.